

УДК 78.7

Михаїл Лобанов (Санкт-Петербург)**НАСКІЛЬКИ ДАЛЕКО МИ ВІД ФОЛЬК-ЛОРУ?****(за додатковими даними)**

Зміст терміну «фольклор», що з'явився в 1846 р., перебуває у процесі становлення і пристосування до мінливих реалій. У фольклористиці переважає інтерес саме до змін. Автор даної статті аналізує погляд на ці зміни з позиції того, що вкладав у «фольклор» творець цього терміну В. Томс. Простежуючи прихід терміну «фольклор» у дореволюційну Росію, автор статті відсуває його появу на півтора десятиліття раніше, ніж вважалося до цього часу.

Ключові слова: фольклор, фольклористика, міфологія, історія терміну.

Минуло понад півтора століття, відколи англійському читачеві вперше було запропоновано нове слівце «Folk-Loge». Розлетівшись по світах, це слово у статусі наукового терміну об'єднало багатьох людей навколо окресленого ним предмету вивчення – попри те, що сам предмет був визначений досить непевно і до того ж мав тенденцію постійно розширювати обсяг свого змісту, але усе ж таки дозволяв досягнути певну єдність у своїх розмитих контурах, а відтак залишався цілком зрозумілим. Фактично нове слово виявилось ширшим, ніж науковий термін, окреслюючи сферу діяльності людей, різних за профілем роботи, різних у своїх життєвих інтересах та намірах. Але і в такій ситуації не втратилася єдність предмету, скріпленого словом «фольклор», який цілковито усвідомлюється, хай навіть і не піддаючись однозначному, непохитному на всі часи визначенню.

Дискусія про фольклор не припиняється у всьому світі, у тому числі, і в нашій країні. Симптоматично, що тільки за останні роки проблемі фольклористики, а відтак і фольклору як її предмету, був

Від редактора. Поміщена тут стаття відомого санкт-петербурзького вченого М.О.Лобанова – український переклад його дослідження, опублікованого в науковому збірнику «Фольклор и мы: традиционная культура в зеркале ее восприятий». Сб. науч. статей, посвященный 70-летию И. Земцовского. Ч.1. Российский институт истории искусств. – СПб., 2010. Автор сам ініціював україномовне перевидання цього матеріалу. На відміну від першого видання, дана версія статті має авторські доповнення. Зокрема, розширена та її частина, в якій автор аналізує появу терміну «фольклор» в дореволюційній Росії та його змістове наповнення на ґрунті російського народознавства та історії літератури. В поле зору автора статті потрапляє і постать Володимира Лесевича родом з Полтавщини – філософа, громадського діяча, дійсного члена Наукового товариства ім. Шевченка, який мав свій погляд на предмет фольклору.

присвячений 450-сторінковий том доповідей на Першому всеросійському конгресі фольклористів; десятиліттям раніше еволюція в окресленні кордонів цього предмету в Росії – приблизно від того моменту, коли слово «фольклор» увійшло в російську філологію – була найдетальніше простежена Б.М.Путіловим [7; 12, с. 18-73 (перше видання цієї книги відбулося в 1994 р.)].

У цьому ж десятилітті з'явилися й інші спроби осмислення предмету фольклору, щоправда, не такі фундаментальні [2].

Характерно, що і в зазначених щойно роботах, і у численних попередніх працях¹ увага авторів була цілковито зосереджена на тому, який жанровий склад обіймає фольклор тепер і в недалекому минулому. Розширення – ось предмет для розмірковувань. Первинна ж основа – те, як розумів Folk-Lore винахідник цього терміну Вільям Томс – нікого у нас не цікавила, виключаючи хіба що М. К. Азадовського, який приділив постаті англійського «антиквара» половину сторінки в «Истории русской фольклористики» [1, с. 179-180]. Лише два абзаци відвів Томсу В. Є. Гусев, написавши, що «словоутворенням 'Folk-lore' Томс як археолог, який мав справу з пам'ятками матеріальної культури, хотів насамперед позначити пов'язані з цими останніми прояви духовного життя народу, а саме, «побут, звичаї, забобони, балади, приказки і т. ін.» [6, с. 3]. На крихітному обширі одного речення автор цитованої статті подав, по-перше, невірне тлумачення характеру наукових занять творця «фольк-лору», відрекомендувавши його як дослідника матеріальної культури. По-друге, він невірно схарактеризував і смислове наповнення нового терміну, вважаючи, що Томс пропонував обмежити ним сукупність ментальних фактів, пов'язаних лише з «речовим» світом.

Дещо більше місця приділив Томсу в наші дні і Путілов, висловивши при тому справедливу думку, що «навколо непоказної замітки цього невідомого автора згромадилося стільки намуленого, несправедливого, що є сенс знову повернутися до неї і прочитати її неупереджено» [12, с. 55]. Будучи близьким до томсівського розуміння терміну, автор книги «Фольклор і народна культура», однак, обійшов увагою постать самого Томса. Все це свідчить про те, що ніколи не буває зайвим повернутися до витоків. Адже саме тут може бути закладена та стримуюча сила, яка, можливо, не дозволить

¹ Не можу не згадати про багату за обсягом використаної літератури статтю: *Гусев В. Е. 1966, №2.*

вийти з берегів нашим гуманітарним поняттям, що зазвичай тяжіють до перетлумачень і страждають від сваволі своїх користувачів.

Творець терміну «фольк-лор» Вільям Джон Томс (1803-1885)¹ вже з молодих літ обрав у житті свій шлях, від якого не відступив. Його інтереси зосередилися навколо середньовічної літератури та усної словесності. Спадок старовини він видавав у збірниках, радше популяризуючи відоме, ніж відкриваючи нове [17, 18 та ін.]. Збірники забезпечили йому дорогу до кола таких самих, як і він, шанувальників старовини, і у 1838 р. він стає членом Товариства любителів старовини. Того ж року він увійшов у щойно відкрите Історичне Кемденівське товариство² і був обраний його секретарем, зберігаючи посаду до 1872 року. В останні десятиліття свого життя Томс займався проблемою людського довголіття і написав на цю тему не позбавлену інтересу книгу [19]. Однак, основне, з чим Томс увійшов в історію гуманітарних знань, був, звичайно, його «фольк-лор».

У 1846 р. Томс запропонував одному з часописів під назвою «Атенеум», який в Англії читали особливо охоче, відкрити рубрику, куди передплатники могли би надсилати свої спогади про старовинні звичаї, повідомлення про стародавні повір'я тощо. Отримавши згоду, він звернувся до читачів «Атенеума» з роз'ясненням завдань свого відділу. Це коротеньке роз'яснення мало назву «Folk-Lore», і, опубліковане у номері від 22 серпня 1846 року, зафіксувало день народження терміну світового значення. Як це не дивно, але свою термінологічну інновацію Томс оприлюднив не під своїм ім'ям, а під псевдонімом Ембрауз Мертон. Такий крок має просте пояснення: він не хотів змішувати себе – посадовця Палати лордів, який недавно обійняв цю посаду, з собою ж таки – водночас і гуманітарієм³, залишаючись Мертоном всі три роки свої роботи як колумніста «Атенеума». Тільки чверть століття по тому Томс розсекретив перед читачами цю містифікацію: «Тема (фольк-лор – М. Л.) була

¹ В.Томс, син скромного урядовця Державної скарбниці, почав працювати у канцелярії шпиталю в Челсі, а у 1845 р. зайняв посаду клерка у відділі друкування доповідей Палати лордів, а згодом – бібліотекаря цієї палати. Службу залишив у 1882 р.

² Кемден Вільям (1551-1623) – найкрупніший історик Англії, збирач і видавець історичних матеріалів та свідчень.

³ Відомо немало випадків, коли державні особи друкувалися у своїй авторській іпостасі під псевдонімами – наприклад, дипломат кн.О.М.Белосельський-Белозерський відомий як *Voageur russe*, С.Ю.Вітте друкувався під псевдонімами Гельт та Зелений попугай, а Голова Верховної Ради СРСР А.І.Лук'янов видавав свої вірші під псевдонімом «Озеров».

«проштовхнута» < ... > у часопис від 22 серпня 1846 р. у доповіді, написаній мною самим під псевдонімом Ембрауз Мертон із заголовком «Folk-Lore» [16], але це вже було секретом полішинеля.

Для сучасної людини, що звикла сприймати фольклор широко, аргументація Томса щодо його наукових намірів може виявитися несподіваною. Насамперед, ми вважаємо поняття «усна словесність», «народна творчість», фольклор» такими, що охоплюють один і той же матеріал (стародавні усно-традиційні пісні, казки, прислів'я тощо). Якщо і є різниця між цими поняттями, то вона радше зачіпає ідеологічне підґрунтя. Сам же автор підводив під створений ним термін «фольк-лор» зовсім інше: безліч «найдрібніших фактів», курйозних чи просто цікавих, що зберігаються у пам'яті людей від давніх часів. Таким фактом міг би бути «спогад про забутий нині звичай, рештки зруйнованої часом легенди, місцева традиція, фрагмент балади». Подібні відомості могли бути опубліковані у колонці «Folk-Lore» (вона мислилася як інтерактивна). Відтак йшлося не про цілісні твори або їх послідовні та викінчені тексти. Фольк-лор, за Томсом, це інформація поза «художньою» текстуальною оболонкою. Наводячи у своїй статті як приклад фольк-лору інформацію про місцевий звичай дізнаватися про те, скільки років проживеш, рахуючи вишні, що впали з дерева, доки кує зозуля, автор наводить дитячу пісеньку, яку співали при виконанні якихось там дій. Пісенька має всього три рядки, так що у даному випадку тривалість тексту та обсяг охопленої ним етнографічної інформації повністю збігаються. Характерно, що називаючи у зв'язку з фольк-лором легенду та баладу, автор статті вважав корисним для своєї колонки отримати їх навіть у зруйнованому, фрагментарному стані.

Пропонуючи новий термін для подібних матеріалів, Томс прагне відділити цей термін від звичного в його часи розуміння «народної літератури» (старовинних пісень, казок, легенд, опублікованих у класичному збірнику В.Бранда, який став нормативним в Англії, починаючи з XVIII ст.), стверджуючи, що термін «література» не пасує таким повідомленням, а точніше відповідає їм слово «Lore» (перекладається як «знання і відомості»). «Lore» у його протиставленні «Literature», а не «Folk», несе головний сенс новизни у новому словосполученні. Як відзначав А.Дандіс, «Lore» – матеріал суттєвіший для фольклору, ніж народ, що користується цим матеріалом» [14, р. 1]. До кола фольклору сам Томс уводить

повсякденні «звичаї, обряди, спостереження, забобони, балади, прислів'я стародавніх часів». Усе це, окрім балад, не входить до переліку жанрів, основоположних для картини «народної літератури», «народнопоетичної творчості». Фольк-лор тут спрямований в якийсь інший бік.

Що ж торкається віку такої інформації, її давнини, то автор славетної статті не пропонував співучасникам своєї колонки жодних критеріїв. Підмогою у цьому питанні мала би бути курйозність фактів, певна їх незвичайність, межі якої годі й окреслити. Поняття «традиція», а до того ще й «усна», з фольк-лором ніяк не пов'язувалася. Можна подумати, що наука першої половини ХІХ століття ще не прийшла до розуміння народної традиції. Між тим у гуманітарній сфері 1840-х років в інших країнах, серед яких була і Росія, склалися міцні уявлення про традиційність, усну трансмісію. Можливо, саме тут і відкривається темне, не прояснене місце в концепції фольк-лору, якою вона постала в «Атенеумі».

Нарешті, найголовніше: навіщо потрібні були дрібні факти, кожний з яких начебто нічого не важить? Автор статті вважав, що подібні факти можуть розкритися лише у системному охопленні матеріалу. Слід увічнити їх на сторінках «Атенеума», «аж допоки не з'явиться такий собі Джеймс Грімм, котрий зробить для міфології Британських островів добру справу, яку цей шанувальник старовини і філолог (під яким слід розуміти Якоба Грімма – М.Л.) здійснив для міфології Німеччини <...> Безліч дрібних фактів, розглядуваних відокремлено, здаються не вартими уваги, але коли вони постають у зв'язку із системою, в яку їх влітає видатний інтелект, то цінність їх присвоює собі той, хто першим записав їх ще тоді, коли і не мріяв бути приписаним до них» [18, р.5]. Саме тут найясніше постають наміри фундатора фольк-лору. Цим терміном його автор прагнув охопити лише те, що було придатне для відтворення древньої міфології і часом могло бути нецікавим для «народної літератури». Фольк-лор – це обсяг матеріалу для міфології. Захоплений «Німецькою міфологією» Я.Грімма, яка побачила світ у 1835 році, Томс залишався окрилений нею до кінця своїх днів.

Отже, у понятті фольклорного факту, яким уявляв його собі Томс, присутні такі його риси:

- 1) незвичність з погляду сучасних звичаїв і уявлень;
- 2) тлумачення цієї незвичності як архаїзму;

3) відносність цього архаїзму, позаяк людина може засвоїти свій Lore від осіб однієї-двох попередніх генерацій (для проникнення в глибшу давнину потрібні інші методи);

4) системність, тобто здатність до включення у загальну картину; характерний у цьому зв'язку інтерес Томса до підбирання і класифікації варіантів, що він і здійснював через коментування матеріалів, які надсилали кореспонденти¹;

5) перевага номінації над текстуальним континуумом.

Зрозуміло, що кордони фольк-лору обмежувалися лише словом і звичаєм, закарбованим у слові. Ніякої музики чи танцю, ніяких пісень з мелодіями це поняття у Томса не торкалося в розумінні спеціального завдання збору та дослідження. Наприклад, йому привелося отримати від якогось кореспондента та опублікувати у своїй колонці опис двох хороводних танків, що в англійській хореології цінується як одне з раних джерел по народному танцю. Але цей матеріал був осмислений лише в обсязі, достатньому для міфологічних інтересів. Так само фольк-лор Томса не торкався і галузі матеріальної культури, яка складає чи не найважливішу частину етнографії. Творець «фольк-лору» напрочуд чітко усвідомлював поле дії свого словесного витвору – тоді ще неологізму. Однак його слівце, стрімко набуваючи популярності, в подальшому повелося не так, як від початку замислював собі Томс.

Продовжуючи журналістську діяльність, Томс залишив «Атенеум» і заснував свій власний часопис «Нотатки й питання», звертаючись на його сторінках до читача, більше обізнаного в гуманітарних проблемах. В 1850 році вийшов перший номер цього журналу, і невдовзі передплатники почали вимагати відновлення там колонки «Folk Lore» (в «Нотатках й питаннях» це словосполучення вже писали без дефісу). В 1872 році Томс залишив копітку діяльність колумніста, передавши часопис своєму спадкоємцю. Але обговорення фольклору на його сторінках не припинилося, і у 1878-му читачі заснували перше в Англії Товариство фольклористів. Після тривалих умовлянь Томс погодився взяти на себе посаду почесного директора нового товариства, але згадуючи про свої обов'язки секретаря в інших

¹ Д. Імрич зазначав, що під час робіт з надісланими матеріалами впродовж 1846-1872 р. Томс класифікував близько 3000 одиниць свого фольк-лору. Система індексації, розроблена творцем терміну, була перехресною і фіксувала не жанри, а теми фольклорних фактів, ключові слова. Імрич спробував пристосувати цю систему до своїх матеріалів і був вражений бездоганністю, з якою вона працювала на іншому полі [див.: 15, р. 366-367]. Ця класифікаційна система, яка склалася під впливом тієї ж «Німецької міфології» Я.Грімма, не вийшла, однак, за межі особистої наукової роботи Томса.

товариствах, він невдовзі перейшов на посаду секретаря Товариства фольклористів і працював на цій посаді до самої своєї смерті у 82-літньому віці.

В період «Нотаток і питань» Томс неодноразово виступав на сторінках цього видання, намагаючись утримати «фольк-лор» у його первинному, запропонованому ним полі значень. Цього не вийшло вже в Англії. Маючи надзвичайно виразну зовнішню форму, слово «фольк-лор» виявилось винятково рухливим, піддатливим до змін своєї внутрішньої форми. Його семантичне поле змінювалося, слово вживалося в нових для нього сферах, виявляло дива мімікрії і в результаті означало вже не те, що від початку замислював його автор. Насамперед, ще при Томсі воно відійшло від того, щоби бути синонімом народної міфології і натомість заступило колишню «народну старожитність», «народну літературу». «Народне» збереглося в ньому, більше того, вийшло на перший план, а частка *Loge* втратила специфічність, ставши чисто формальним компонентом цього складеного слова.

Те ж саме з «фольклором» продовжується вже понад 150 років. Тут можна виділити дві постійно діючі тенденції.

По-перше, це екстраполяція терміну на нові для нього предметні сфери. Заступаючи колишні назви типу «народна література», фольклор втратив відмежування «знань і свідчень» від текстуального континууму, що відкрило можливість застосовувати цей термін до таких явищ, про які Томс і подумати на міг. Так, «фольклор» поширився на музику, спів, танець, що засвідчує, зокрема, стійке і багаторічне існування такої галузі знань, як «музична фольклористика». Але писемний фольклор – в його сучасній подобі – у вигляді дівочих альбомів з піснями, віршами і всілякими сентенціями [14, р. 1] (нещодавно у нас проходила дискусія з приводу правомірності залучення цих предметів до фольклору), Томс, мабуть, включив би у випечене ним поняття, оскільки приймав до видання лише писемні тексти. Вимоги, аби ці останні були зафіксовані неодмінно від носіїв усної традиції, він перед своїми кореспондентами не ставив – найшвидше, подібна вимога тоді ще не затвердилася.

По-друге, це дисплазія: у сфері наукових інтересів фольклору як репрезентанту старовини (тобто у первинному значенні терміну) залишається все менше місця, і, займаючи звільнену площу, дедалі більше розширюється увага до функціонування, збереження і передачі фольклорної спадщини. Тобто центр уваги переміщується на

усну традицію як таку і на все, що потрапляє під її жорно¹. Найжахливішим, з погляду автора фольк-лору, було би, очевидно, поняття «сучасний фольклор»: передумовою існування терміну, який він придумав, була певна ретроспектива (хронологічна, стадіальна, історична), і цим визначався зміст матеріалу фольклору². «Сучасне» вже за своїм визначенням видаляло цей зміст із томсівського поняття. Залишалося лише функціонування іншого змісту шляхом усної передачі і, можливо, виникнення. Тобто, томсівський зміст у подібному тлумаченні фольклору був повністю замінений функціонуванням. Якщо поширення терміну «фольклор» на все нові й нові явища народної культури постійно обговорюється фахівцями, то дисплазія перебуває у тіні – можливо тому, що це поле інтересів значно пізніше почало привертати до себе увагу.

Коли ж все-таки «фольклор» прийшов у Росію? Згідно з авторитетним дослідженням Б. М. Путілова, «раніше й повніше від інших на цю тему висловився В. Лесевич» [12, с.19], опублікувавши статтю, яка наразі стала славетною, у 1899 р. Ще раніше на цю статтю звернув увагу В. Є. Гусєв, але прикра помилка в його публікації щодо дати її виходу (1889 замість 1899 р.) дещо викривила історію питання.

Філософ В. В. Лесевич (1837-1905), найвідоміший в Росії представник емпіріокритицизму, був уродженцем Полтавської губернії, засновником першої україномовної сільської школи (1864), яка, втім, проіснувала недовго. Він опублікував невеличкий збірник «Казки й приказки діда Чмихала» («Сказки и присказки деда Чмыхала») [9], який М. К. Азадовський розцінював як «першу спробу публікації цілісного репертуару казкаря» [1, с.245]. Спроба осмислення нового тоді терміну «фольклор» була здійснена у пізні роки його життя і з основними його науково-філософськими інтересами воно пов'язане, можливо лише в частині класифікації наук. Фольклор він уявляв відділом етнографії, а ця остання була в його уявленні відділом соціології.

Однак в Росію нове наукове слівце потрапило значно раніше. Цьому сприяло заснування фольклористичного товариства в Англії (див. вище), закладення такого ж товариства у Франції разом з його друкованим органом – журналом «Mélusine». Вже у 1885 р. слово

¹ Той самий А.Дандіс зауважував, що далеко не все, засвоєне на правах усної традиції є фольклором (Ibidem).

² Слід зауважити, що у ряді робіт про сучасний фольклор автори виявляють певні архетипічні структури, про що у часи Томса ще не йшлося.

«фольк-лор» було уведене в науковий обіг О.М.Піпіним. Втім, якщо бути скрупульозним, автор «Истории русской этнографии» використав ще новіше слово – «фольклоризм», яке означало тоді «в європейській літературі прагнення вивчати народнопоетичну творчість» [13, с. 178], а не вторинне життя образів і текстів фольклору у нефольклорному середовищі, як нині розуміють цей термін.

Саме в плані організації збирання етнографічних матеріалів (до них Піпін, не виділяючи у щось окреме, залучав і записи усних творів) автор цієї кореспонденції вбачав переваги західного фольклоризму над російським народознавством. В цьому ж організаційному ключі сприймав «фольклоризм» і О. М. Веселовський, однак йому практика європейського фольклоризму не здавалася такою вже й новаторською. «Почин фольклоризму, – писав академік, з його атомістичними прийомами збирання і пристрасною увагою до усяких дрібнот, веде походження ще від минулого десятиліття. Точніше було б поставити такий напрям фольклоризму у зв'язок із загальною науковою еволюцією, яку можна помітити в галузі порівняльного мовознавства» [4, с. 221].

На відміну від багатьох вчених, зачарованих властивостями самого прояву фольклору в живій допоки традиції, Веселовський, згідно з власною концепцією історичного розвитку літератури, намагався запевнити публіку, що «народна поезія, головний предмет дослідження фольклористів, складає разом з тим і першу фазу усякого поетичного та літературного розвитку, який має розглядати порівняльна історія літератури» [5, с. 434]. Однак фольк-лор на засадах наукової справи дозволив Веселовському вже у 1886 р. висунути такі побажання до організації фольклористичної науки в Росії, як створення присвяченого їй журналу, заснування в якомусь з університетів довідкової бібліотеки з літератури фольклору, виховання у вищій школі фахівців-фольклористів [див.: 4, с. 221].

Чотири роки по тому частина цього проекту була здійснена: з 1890 р. в Росії почав виходити часопис «Живая старина». У статті В.І.Ламанського «Від редактора», що відкривала найперший номер цього журналу, відчуваються скептичні нотки від того, що хвиля захоплення прибила до берега фольклору людей, для яких запис і польова робота не сприймалися як справа, що потребує наукової кваліфікації. «Утворилися товариства для збирання народних передань, з'явився цілий ряд різномовних журналів з модного спорту, що видається за науку» – писав автор [8, с. XLII]. Визнаючи еволюційний та порівняльний методи основою фольклористичного дослідження, Ламанський, на відміну від Веселовського, який розглядав народну поезію як ранній етап історії літератури, відчув і власний аспект фольклору, який, хоч і звертається до етнографічного матеріалу, має

своїм завданням створити нову дослідну психологію, нове вчення про душу не особистісну, а всенародну, вселюдську, якщо можна так сказати, і нову історію людської культури від самих її початків» [8, с. ХЛІ].

Позбавившись чітких логічних підстав у своєму відмежуванні від інших явищ народної словесної культури, фольклор, що не дивно, став предметом дискусій і обговорень лише в плані сукупності явищ, які входять до його сфери, при тому абсолютно довільно. Які підстави лежать в основі того, що коло явищ, об'єднаних поняттям фольклор, скажімо у В. Лесевича, так суттєво відрізняється від жанрового складу фольклору, окресленого В. Я. Проппом¹? Звичайно, у самому факті відсутності такого обґрунтування відчувається певне зниження рівня пізнання порівняно з тим, як осмислював Томс створене ним поняття. Тим не менше, і він не зміг утримати свій «фольк-лор» у початкових кордонах. Смішно було би обстоювати повернення до початків фольклору, але можна зрозуміти, що у цих втрачених засадах було щось дуже і дуже міцне за задумом.

Що ж, зрештою, являв собою фольк-лор, з'явившись у світ? – не більше ніж крихітну статтю В. Томса на один газетний стовпчик – фактично газетну нотатку. І вона, ця нотатка, породила цілу науку – з дослідницькими секторами, експедиціями, архівами; цілу освітню структуру – з навчальними посібниками, курсами, майстер-класами, лекціями, спеціалізаціями. З нотаткою Вільяма Томса можна порівняти лише дисертацію Альберта Ейнштейна про теорію відносності, яка помістилася в одному зошиті і перебудувала всю сучасну фізику. У цьому сенсі ми, фольклористи, також маємо свою теорію відносності, і ім'я їй – фольклор.

Переклад О. Мурзиної

Література

1. *Азадовский М.К.* История русской фольклористики. В 2-х т. – Т. II. / М.К. Азадовский – М., 1963
2. *Богданов К.* Фольклорная действительность: перспективы изучения / К. Богданов // Повседневность и мифология. – СПб., 2001
3. *Аничков Евг.* Фольклор / Е.В. Аничков // Энциклопедический словарь. Изд. Ф.А. Брокгауза и И.А. Эфрона. – Т. 36. Кн. 71. – СПб., 1902
4. *Веселовский А.Н.* Новые книги о народной словесности / А.Н. Веселовский // Журнал Министерства народного просвещения. – Т. ССXLIV – 1886. Март.

¹ Якщо у Лесевича на перші місця потрапляють пісні і казки, але також присутні забобони і навіть «розпізнавання легких і важких днів [10, с. 343], а у Є. В. Анічкова перші позиції займають стародавні вірування, забобони, звичаї, обряди, а пісні і казки віднесені на кінець [3, с. 209], то все те, що Анічков ставив на перші місця, В. Пропп взагалі видалив з предметної сфери фольклору [11, с. 46-82].

5. *Веселовский А.Н.* Новый журнал сравнительной литературы / А.Н.Веселовский // Вестник Европы. Т. 123, январь 1887 г. кн. 1. – С. 434.
6. *Гусев В.Е.* Фольклор: история термина и его современные значения / В.Е.Гусев // Советская этнография, 1966, №2.
7. Первый всероссийский конгресс фольклористов. Сборник докладов. Том 1. Отв. ред. А.С.Каргин. – М., 2005
8. *Ламанский В.И.* От редактора (Посвящается памяти дорогого товарища И.П.Минаева) / В.И.Ламанский // Живая старина, 1890, вып. I.
9. *Лесевич В.* Сказки и присказки деда Чмыхала / В.В.Лесевич // «Сборник в пользу недостаточных студентов Университета св. Владимира» - СПб, 1905.
10. *Лесевич В.* Фольклор и его изучение / В.В.Лесевич // Памяти Белинского. Литературный сборник. М., 1899
11. *Пропп В.Я.* Фольклор и действительность / В.Я.Пропп – М., 1976
12. *Путилов Б.Н.* Фольклор и народная культура / Б.Н.Путилов // Б.Н.Путилов Фольклор и народная культура. In memoriam – СПб, 2001.
13. *Пыпин А.* О задачах русской этнографии / А.Н.Пыпин // Вестник Европы. Т. 113, 1885 г. – Май. С.178
14. *Dundes A.* What is Folklore? / Ed.A.Dundes // The Study of Folklore / Ed. A. Dundes. – London, Sydney a.m. 1965.
15. *Emrich D.* «Folk-Lore»: William John Thoms / D.Emrich // California Folklore Quarterly. Vol.5. Berkeley – Los Angeles, 1946.
16. Notes | Queries X, October 1872.
17. *Thoms W.J.* Early Prose Romances / W.J.Thoms – London, 1828
18. *Thoms W.J.* Lays and Legends of France, Spain, Tartar and Ireland / W.J.Thoms – London, 1834
19. Human Longevity, Its Facts and Its Fictions by William John Thoms / W.J.Thoms – Murrey, 1873
20. *Thoms W.* Folklore // The Study of Folklore...

Michael Lobanov. How Far Are We from Folklore? (By Supplementary Information).

The content of the term ‘folklore’ (this term has arisen in 1846) since then has been in the process of development and adaptation for the changing situations. The interest just to its changes has prevailed in the following folklore studies. However, the author of this article gives a view on such changes from the standpoint of the creator of this term W. Thoms. Retracing arrival of the term ‘folklore’ at the pre-revolutionary Russia, the author moves its appearance here a decade and a half back than it is currently considered.

Keywords: folklore, folklore study, mythology, history of the term.

М.Лобанов. Насколько далеко мы от фольк-лора? (по дополнительным сведениям). Содержание термина «фольклор», возникшего в 1846 г., находится в процессе становления и приспособления к меняющимся реалиям. В фольклористике преобладает интерес именно к изменениям. Автор же данной статьи дает взгляд на эти изменения с позиции того, что понимал под «фольклором» создатель этого термина В. Томс. Проследивая приход термина «фольклор» в дореволюционную Россию, автор статьи отодвигает его появление здесь на полтора десятилетия раньше, чем принято сейчас считать.

Ключевые слова: фольклор, фольклористика, мифология, история термина.